

"Kur'ân'ın takip ettiği maksatlar tevhid, nübüvvet, haşir, adalet ile ibadet olmak üzere dördtür." Adalet ve ibadet ayrı şeyler ise neden birlikte söylenmiş olabilir?

Bediüzzaman "**Kur'an'ın dört maksadı**" var olduğunu ifade ederken "**Tevhid, nübüvvet, haşir ve adaleti**" sayar. Buna bir de "**ibadet**" ilavesi İşaratu'l-İ'caz'ın Türkçe tercümesinde vardır. Buradaki ilaveden, "**adalet**" ve "**ibadet**"in tek madde olarak sayıldığı anlaşılmaktadır.

Kanaatimizce; adalet kavramı ibadeti de içine alır. Bu konuda iki ayrı açıklama yapılabilir. **Şöyle ki:**

1. Adalet iki şıktır. Birincisi, hak sahibine hakkını vermektir. **Diğeri,** haksızları terbiye etmektir.(Sözler)

Hukuk ise; "**hukuk-u şahsiye**" ve bir nevi hukukullah sayılan "**hukuk-u umumiye**" namıyla iki nevi hukuk var."(1)

İmana ait bilgilerden sonra en lâzım ve en mühim a'mal-i sâlihadır. Sâlih amel ise, maddî ve manevî **hukuk-u ibada** tecavüz etmemekle, **hukukullahı** da bihakkın îfa etmekten ibarettir.

"**İbadeti terkedenden,** hem kendi nefesine zulmeder; *-nefsi ise, Cenab-ı Hakk'ın abdi ve memluküdür-* hem kâinatın hukuk-u kemalâtına karşı bir tecavüz, bir zulümdür. Evet, nasilki küfür, mevcudata karşı bir tahkirdir; terk-i ibadet dahi, **kâinatın kemalâtını** bir inkârdır. Hem **hikmet-i İlahiyeye** karşı bir tecavüz olduğundan, dehşetli tehdide, şiddetli cezaya müstehak olur."(2)

Bu ifadelerden anlaşılıyor ki ibadeti; gerek hukukullah gerekse hukuk-u ibad (*nefis ve tüm mevcudatın hukuku*) olsun ifa eden hak sahibine hakkını vermiş demektir. Terk eden bu iki hukuka zulmeder. Haksızları tecziye etmek demek olan adaletin ikinci şıkkına masadak olur.

2. Adalet ile ibadet arasında tahkik edildiğinde sıkı bir ilişki bulunuyor. İbadet insanı adalete müheyya edip hazırlayan yardımcı ve ıslah edici bir özelliğe sahiptir. Yani insan ibadet ile nefis ve arzularını tadil edip adaleti bozacak duygu ve kirlerden ibadetle arınıyor. **İbadet,** bu cihetle adaletin itmam ve ikmal edicisi oluyor, bu cihetle ibadet ile adaleti bir değerlendirebiliriz.

Dipnotlar:

(1) bk. [Mektubat, Yirmi Dokuzuncu Mektup, Birinci Risale.](#)

(2) bk. [Lem'alar, Yirmi Üçüncü Lem'a.](#)